

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Kulturna in narodna identiteta

2. Šifra projekta:

V5-0273

3. Naslov projekta:

Razvojne možnosti slovenskih manjšin v sosednjih državah

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Razvojne možnosti slovenskih manjšin v sosednjih državah

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Developmental opportunities of slovene minorities in neighbour countries

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

narodno vprašanje, manjšine, Slovenci, slovenski kulturni prostor, politična geografija, medetnični odnosi

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

ethnic question, minorities, Slovenes, slovene cultural space, political geography, interethnic relations

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

Univerza v Ljubljani (Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo)

6. Sofinancer/sofinancerji:

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

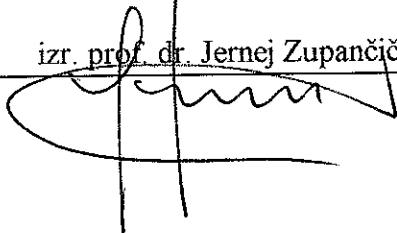
10825

dr. Jernej Zupančič

Datum: 30.4.2008

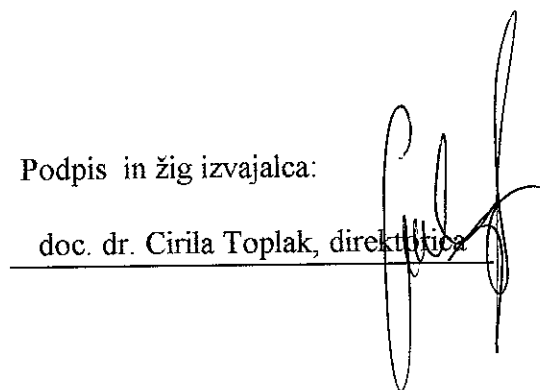
Podpis vodje projekta:

izr. prof. dr. Jernej Zupančič

Podpis in žig izvajalca:

doc. dr. Cirila Toplak, direktorica

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

Zastavljeni raziskovalni cilji so bili v celoti doseženi.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

Cilji se v teku raziskave niso spremenili.

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Ciljni raziskovalni projekt "Razvojne možnosti slovenskih manjšin v sosednjih državah", je zasledoval tri glavne cilje:

-razvoj koncepta skupnega slovenskega kulturnega prostora in njegovega uresničevanja v pogojih odprtih evropskih meja, informacijske družbe in globalizacije. Pojem SSKP se navezuje prvenstveno na prebivalstvo in ne na tradicionalno poselitveno ozemlje; je torej deteritorializiran

-reševanje problemov perifernosti (v gospodarsko-prostorskem smislu) in marginalnosti (v družbenem, političnem in kulturnem smislu) kot velikih razvojnih težav glavnine slovenskih manjšin v sosednjih državah

-iskanje gospodarskih, kulturnih, političnih in prostorskih sinergij; s tem racionalnejša in obenem učinkovitejša uporaba sredstev, ki jih RS namenja za vzpodbujanje večje konkurenčnosti slovenskih manjšin na eni ter zagotavljanje stabilnega etničnega in kulturnega razvoja znotraj EU. Sinergija mora torej voditi do večje kohezivnosti znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora.

Uvodoma smo postavili hipotezo, da so manjšine v zadnjih letih izgubile nekatere od svojih funkcij "mostička" med narodi / državami in to kljub boljšim formalnim pogojem sodelovanja.

Hipoteza je v celoti potrjena. V analizi smo opredelili razloge za to, v sinteznem delu predlagamo nekatere rešitve (skladno z napovedanimi primarnimi tremi cilji in ostalimi parcialnimi cilji, opredeljenimi v prijavi naloge).

Projekt je temeljil na obsežnem arhivskem, kabinetnem in terenskem delu. Pregledu opravljenih parcialnih analiz in časopisnih gradiv (poročila o aktivnostih; nekateri projekti so bili predstavljeni) smo dodali analizo statističnih podatkov in dopolnili sliko manjšinskih in obmejnih območij. Zelo pomembno je bilo terensko delo, ki je obsegalo 4 faze anketiranja (s pomočjo študentov) obmejnih predelov Slovenije in sicer samo na slovensko-avstrijskem obmejnem prostoru. Opravljenih je bilo 1025 anket; ocenjujemo, da so številčno in kakovostno solidna podlaga tudi za posploševanje. Posebej smo izvedli tudi anketiranje manjšinskih subjektov, kjer smo na vzorcu 470 anket pridobili le okrog 120 odgovorov (25%), čeprav smo postopek najprej podaljšali in potem parcialno celo ponovili. Odziv manjšinskih kulturnih društev je ostal slab, kar je po svoje tudi povedno. Opravljenih je bilo tudi 38 intervjujev, s katerimi smo dopolnili sliko predvsem manjšinskih percepcij čezmejnega sodelovanja in organiziranosti manjšin. V sintezni fazi smo uporabili pregledno SWOT analizo ter za območje slovensko-italijanske meje tudi DELPHI. Na koncu je predstavljena tudi metoda variantnih scenarijev; s to metodo smo opredelili možne smeri razvoja manjšin in njihovega poselitvenega prostora v odvisnosti od partnerjev na slovenski strani.

Ocenjujemo, da so bile izbrane metode primerne in racionalne. Slab odziv manjšinskih organizacij in društev je še vedno nekoliko uganka (čeprav sledimo podobnim trendom tudi na drugih področjih).

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

GLAVNE UGOTOVITVE

*Povezovalna vloga manjšin pri čezmejnem sodelovanju se je zmanjšala. Poglavitni razlogi za to opazne strukturne spremembe znotraj manjšin (demografske, znanje slovenskega jezika, spremembe identitete), v njihovem okolju (spremenjene jezikovne navade in kompetence; perifernost, večja mobilnost, indualizacija) ter v širšem makroregionalnem kontekstu (dosežene oblike sodelovanja (utečenost), formalni pogoji sodelovanja, privlačnost sodelovanja ipd.).

*Asimetrična gospodarska struktura obmejnih območij na slovenski strani meje in v sosedstvu je sicer ostala, razlike v usmerjenosti, življenjskem standardu in tudi ekonomski uspešnosti pa so se zmanjšale.

*Problema perifernosti in marginalnosti ostajata velika ovira za uspešnejše čezmejno sodelovanje in vključevanje manjšin v te tokove.

*Skupni slovenski kulturni prostor doživlja opazno diferenciacijo. Odprte meje jo še pospešujejo, kar opozarja na skromno uspešnost programov zmanjševanja regionalnih razlik.

*Nekateri obmejni predeli Slovenije so že enostransko odvisni od tokov v sosednjih državah; ker gre večinoma za periferna območja, to zanesljivo ne prinaša kohezivnih učinkov v skupni slovenski kulturni prostor.

*Prebivalci obmejnih območij slabo poznajo slovenske manjšine na drugi strani. Predvsem je skromno vedenje o njihovih posebnostih in razvojnih prednostih. Manjšino poznajo veliko bolj po problemih.

*Prednostna območja uveljavljanja manjšin so projektno sodelovanje in individualno sodelovanje; prihaja do očitnega razprševanja učinkov manjšin. V nekaterih okoljih (zlasti Slovenci v Italiji) so se dobro uveljavili

*pri večini manjšinskih organizacij je prisotna zavest, da sedanja organiziranost ne ustreza več novim, izredno dinamičnim pogojem v odprtem evropskem prostoru. Vendar je pripravljenost na resnejše spremembe sorazmerno nizka. Reorganizacija prinaša tudi nekaj tveganj, ki jih je pri morebitnem poskusu reorganizacije "od zgoraj" nujno upoštevati.

*slovenske občine so zaradi skromnega poznavanja manjšinskih posebnosti razmeroma slab partner. Obenem ugotavljamo, da jim manjka tudi relevanten sogovornik na drugi strani (manjšine imajo skromen vpliv na lokalne politične strukture).

*na področju skupne čezmejne infrastrukture ter dela na področju turizma, varovanja okolja in varstva ter promocije kulturne dediščine je veliko še ne izrabljenih možnosti. To so potencialne tržne niše.

*nujna je redefinicija manjšinstva v pogojih odprtih evropskih meja.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvo, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Med neposredne rezultate dela na CRP štejeemo prispevek k razvoju prostorskega planiranja v manjšinskih okoljih. To je bilo mogoče izvesti le v Sloveniji, ciljna publika v tem projektu pa so predvsem Slovenci v sosednjih državah. Tako smo uporabili izkušnje pri delu na področju usmerjanja prostorskega razvoja romskih naselij, ki se kot etnična skupnost na večini področij sicer razlikujejo od ostalih manjšinskih populacij. Toda pomen bivalnega in funkcionalnega prostora jasno izstopa tukaj še posebej. Pač pa so v zaključnem vsebinskem poročilu podane smernice razvoja slovenskih subjektov (občin, parkov ipd.), ki neposredno mejijo na območja poselitve Slovencev v sosednjih državah. Gre za opredelitev potreb po infrastrukturi in morebitnih skupnih projektih, ki bi že s samim delom bolj angažirale prav manjšinsko populacijo.

Jedro uporabnih rezultatov CRP je na področju družbenega razvoja in storitev. Ta obsega predvsem tri temeljna polja delovanja: reorganizacijo manjšinskih struktur, iskanje čezmejnih vsebinskih povezav in predlog sistemskih rešitev za izboljšanje vedenja o manjšinah na nacionalni ravni. Slaba informiranost o možnostih in zanemarjanje človeškega potenciala na eni in ignoriranje bistvenih strukturnih sprememb znotraj manjšin v pogojih globalizacije, informacijske družbe in odprtega evropskega prostora na drugi strani so še vedno med glavnimi razlogi za sorazmerno skromen družbeni učinek marsikatere manjšinske skupnosti.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Za področje prostorskega razvoja so predlagane smernice pospešenega razvoja obmejnih območij Slovenije in pozornost na nekatere razvojne pasti, ki jih prinaša zelo samosvoje ravnanje s prostorskimi potenciali. Kjer so se vidneje uveljavili koncepti radikalnega spreminjanja poselitvenega vzorca sicer ekonomsko in demografsko šibkih obmejnih predelov, lahko v prihodnje računamo tudi na določene težave. Šibki obmejni subjekti ne bodo mogli generirati niti lastnega razvoja, še manj pa vplivati kohezivno na čezmejno sodelovanje. Podrejeni položaj (šibki slovenski partnerji) so skromna podpora manjšincev na drugi strani meje.

Na področju družbenega razvoja in storitev kot osrednjemu težišču projekta lahko na prej navedenih poljih delovanja (reorganizacijo manjšinskih struktur, iskanje čezmejnih vsebinskih povezav in predlog sistemskih rešitev za izboljšanje vedenja o manjšinah na nacionalni ravni) v enaki meri (ali še celo bolj) pričakujemo dolgoročne rezultate. Odziv ustreznih lokalnih in regionalnih ravni na slovenski strani ter organizacijsko prilagajanje manjšinskih skupnosti zahteva določen reakcijski čas (navadno nekaj let) in je že zaradi tega dolgoročna naravnost ciljev morda celo primarna.

Na področju splošnega napredka znanja izpostavljam predvsem vedenje in stalno informiranje o manjšinah, njihovih specifičnih potrebah, razvojnih prednostih in pasteh. Dokler je vedenje o manjšinah skromno pri večini prebivalstva (zaradi dosedanega zanemarjanja tega področja, pa tudi zavestne folklorizacije manjšin), imamo skromne možnosti doseganja kohezijskih učinkov znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora. Prav to pa želimo z delom in rezultati na tem CRP preseči.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
- b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- c) pri domačih uporabnikih;
- d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Rezultati so zanimivi in uporabni tudi za Urad za narodnosti ter Ministrstvo za kulturo, ki se posvečata podobnim ciljem ali celo isti ciljni skupini prebivalstva. Primerjava med skupinami Slovencev v sosednjih državah ter skupinah manjšinskega prebivalstva v Sloveniji je lahko uporabna v teoretičnem in metodološkem smislu: potrdile so se nekatere skupne poteze skoraj vseh manjšin, ki jih je mogoče tudi operativno uporabiti.

3.7. Število diplomantov, magistrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

Dokončani so bili trije magisteriji, čeprav kandidata in kandidatka formalno niso bili člani raziskovalne ekipe. Vendar smo jih usmerjali tudi na to področje in pridobili nekatere dragocene informacije.

Usmerili smo delo študentskega projekta v okviru usmeritve "Politična geografija", ki se je izvajal na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete.

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi institucijami.

Na področju ciljnega raziskovalnega projekta nismo sodelovali s tujimi znanstvenimi institucijami.

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

Ker ni bilo sodelovanja s tujimi partnerji iz znanstvene sfere, ni mogoče oceniti rezultatov sodelovanja.

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Vodja projekta je deloval v obdobju 2006-2007 kot vodja Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji (v okviru MOP); to delo ni bilo v okviru projekta, vendar je veliko vsebinskih, še posebej metodoloških povezav in ptenosa izkušenj, saj gre v osnovi za manjšinsko problematiko. Pripravljene so smernice razvoja teh prostorskih enot in širši družbenega razvoja Romov. Pripravljen je elaborat, ki pa ostaja zaenkrat kot interno gradivo (ni v COBISS).

Vodja projekta je sodeloval v Komisiji za oceno del nagradnega natečaja Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (predsednik komisije).

Vodja projekta je organiziral in vodil izobraževalne seminarje za absolvente slovenskih srednjih šol na avstrijskem Koroškem (3); letno okrog 100 absolventov in profesorjev. Vedno je pripravljeno daljše strokovno gradivo (okrog 40 strani; ni v COBISS).

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani:<http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije. Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitvah projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.